

# CASA LATEȘ EUGENIA, UN MONUMENT DE ARHITECTURĂ POPULARĂ CÎMPULUNGEAN. PROPUNERI PENTRU O CONSERVARE ȘI VALORIFICARE IN SITU

Arh. GHEORGHE BRATILOVEANU

Cîmpulung Moldovenesc, veche așezare din Țara de Sus, este situat la poalele Rarăului, într-o depresiune ce-i poartă numele. Prima mențiune a localității o întâlnim în documentul din 14 aprilie 1411, din vremea lui Alexandru cel Bun; acesta dăruiește mănăstirii Moldovița satul Vama Moldoviței, căruia i se arată hotarele<sup>1</sup>.

Dimitrie Cantemir amintește de Ocolul Cîmpulungului ce constituia „un fel de republică”<sup>2</sup>: „... cel dinții este Cîmpulung, în ținutul Sucevei, împresurat de piscurile unor munți foarte înalți. Acest ținut are cam 15 sate, toate cu obiceiurile și judecățile lor deosebite [...] toată munca lor este păstoritul oilor”.

Așezarea se întinde de o parte și de alta a riului Moldova și pe văile citorva afluenți, formînd grupuri de case, construite pînă spre pantele abrupte ale muntelui. Datorită configurației reliefului și climei neprielnice, ocupația de bază a locuitorilor a fost păstoritul — creșterea oilor, practică, în paralel cu creșterea cornutelor mari. Ea constituia, totodată

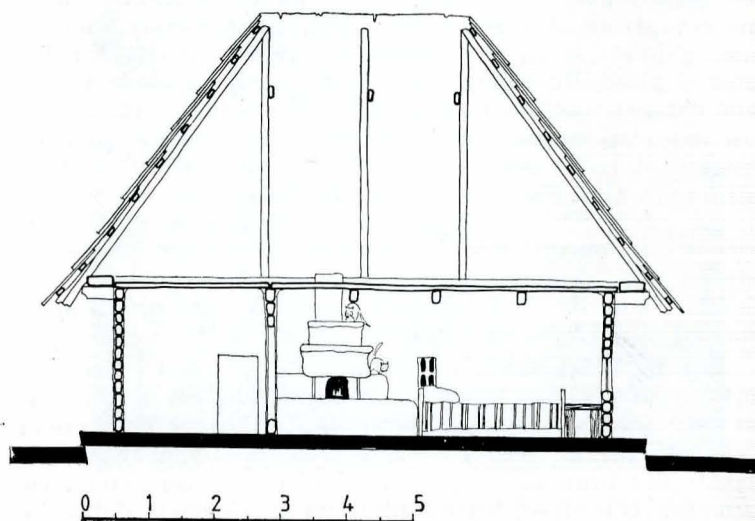
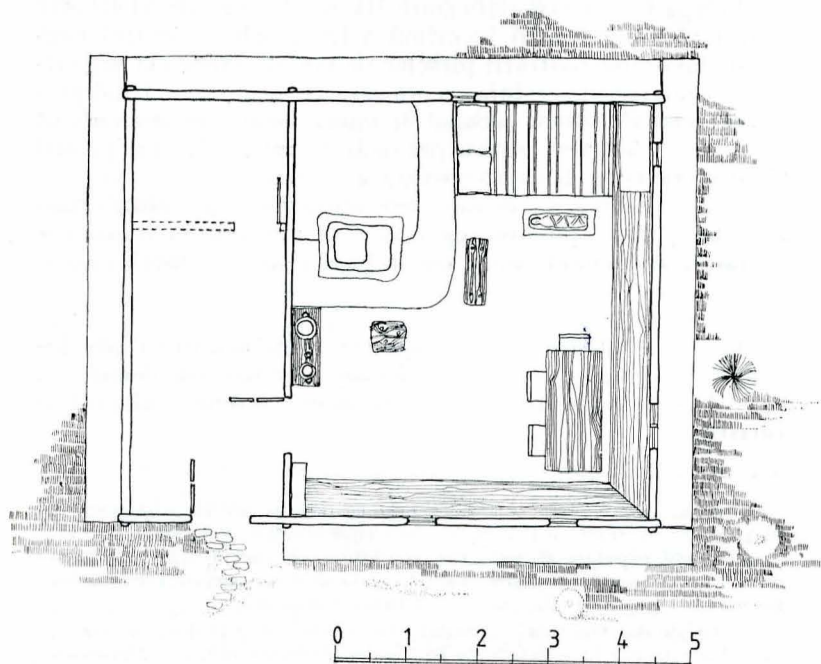
și principala sursă de existență. Agricultură se întâlnește în mică măsură: cultura cartofului, grădinăritul, pomicultura.

Cercetările întreprinse în această localitate ne-au atestat existența, la sfîrșitul secolului trecut, a mai multor tipuri de gospodării, continuarea unor tipologii mai vechi. Înregistrăm prezența caselor cu tindă și cameră, precum și a celor mai tirzii cu două camere și tindă; aceasta din urmă suferă compartimentări destinate depozitării alimentelor (cămară), spațiu ce se prezintă, în zonă, și sub forma unei construcții independente. Caracteristic este și foișorul, pe stilpi de lemn, menit să adăpostească intrarea în casă și, deci, amplasat întotdeauna la intrarea în tindă. Ocupația de bază fiind creșterea oilor, gospodăria este reflectarea firească a acestei îndeletniciri. Animalele se pășunau la munte, în stîni mixte de oi și vaci, iar pentru iernat puteau fi adăpostite pe moșii, ceea ce explică absența acareturilor, cu această destinație, pe lângă casă<sup>3</sup>. Așa se face că vom întâlni anexe numai în cazul gospodăriilor cu proprietari de cornute mari, care își iernau vitele acasă. Astfel, în testamentul lui Miron Ciupîrcă din Cîmpulung, se

<sup>1</sup> „Iar hotarul acestui sat să fie, începînd din vadul Moldovii, ce este mai jos de satul Cîmpulung”... Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești*, vol. I, Iași, 1931, p. 80.

<sup>2</sup> Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, trad. de Petre Pandrea, București, 1956, p. 237.

<sup>3</sup> Teodor Bălan, *Din istoricul Cîmpulungului*, Ed. științifică, București, 1960, p. 14: „... Și pentru grajdul de făcut pentru fătutul oilor să se tocească cu stăpînii moșiei după obicei, și vor ridica grajdul după toceala ce vor face cu stăpînii moșiei” (document din 22 ianuarie 1762).



identifică gospodăria ca fiind alcătuită din: o casă cu pivniță, hambar, grajd, șuri și alte acareturi<sup>4</sup> (fig. 1, 2).

Monumentul de care ne vom ocupa, casa Lateș Eugenia, este o construcție fără anexe, care a aparținut, inițial, unor proprietari mai puțin înstăriți. Locuința este de plan dreptunghiular (6,00×7,50 m), mărginită pe cele patru laturi de o prispă joasă, executată din piatră de râu, consolidată cu mortar de lut cu paie; marginal, birne de lemn încheiate în tehnica „coadă de rândunică” sprijină umplutura prispei. Împărțirea interioară este de tip tradițional, cu o tindă îngustă, la vest (ulterior compartimentată) și care se continuă la est cu o încăpere dreptunghiulară (5,00×5,90 m): casa cea mare, camera de locuit, bucătăria.

Casa este construită din birne de brad cioplite într-o singură muchie la interior și încheiate în cheatori rotunde. Construcția se sprijină pe un soclu, jos, de piatră; acoperișul, în patru ape, are pante rezezi și streășina largă (1,00 m), depășind linia prispei. Pereții casei au fost lipiți cu un strat subțire de lut amestecat cu paie care, urmărind conturul birnelor, face să apară într-un profil vălurit.

Birnele depășeau încheietura pereților cu aproape 40 cm; capetele prelungite se desfășurau pe toată înălțimea casei și au fost tăiate, la începutul secolului, odată cu lutuirea și spoirea exteriorului. Monumentul are puține elemente decorative; consolele, marcând încheietura pereților, la cosorobă, sînt simple, cu capătul prelucrat printr-o cioprire concavă la jumătatea inferioară, tehnică în care sînt tratați și căpriorii.

Ferestrele sînt mici (0,30×0,50 m), probabil cele originale, împărțite în patru ochiuri de o cruce de fereastră, din lemn, cu extremitățile încastrate în birnă. Lutuirea și vărurile succesive i-au rotunjit unghiurile, conferindu-i o notă unitară de asamblare cu întregul edificiu. Fumărița (cahla), situată pe panta din față a acoperișului, evacuează fumul din pod printr-un trafor cu mai multe laturi, rotunjite. Monumentul păstrează, încă, unul din balustrii foișorului, alipit de peretele fațadei, un stilp cu partea superioară cioplită într-o sferă aplătizată, amintind de o reprezentare antropomorfă, volumetrică (fig. 3).

Avînd în vedere toate aceste elemente precum și mărturiile aflate în circulație, sărace de altfel, considerăm că locuința a fost ridicată în prima jumătate a secolului al XIX-lea, reprezentînd, din punct de vedere arhitectonic, tipul clasic al locuinței cîmpulungene. Foișorul poate fi reconstituit pe baza urmelor de temelie, a stilpului de porțiță, a întreruperii prispei cît și a tradiției arhitecturii locale. Coroborînd toate aceste elemente cu starea generală bună a materialului din construcție propunem conservarea și valorificarea *in situ* a acestui obiectiv prin organizarea unei case-muzeu, de profil etnografic și de arhitectură. Acest lucru presupune în primul rînd, restaurarea construcției, cu o refacere a pridvorului, precum și amenajările interioare, care să creeze, în spațiul și structura tradițională, ambianța unei locuințe cîmpulungene. Compartimentarea tindei se va face lăsînd spațiul necesar expunerii uneltelor specifice ocupației de bază, precum și pieselor aparent dispărate, din activitatea cotidiană. Se va evita prezentarea muzeografică cu etalare pe panouri, prin dispunerea cît mai apropia-



tă de realitatea etnografică a pieselor în topografia acestui spațiu.

Camera de locuit va fi mobilată cu următoarele volume: cuptorul se va dispune la locul său tradițional, în colțul format de peretele dinspre tindă și cel dinspre „dosar” și va fi cu vatră, cuptor propriu-zis și spațiu pentru dormit, ocupînd aproape o pătrime din suprafața camerei. Este construit din cărămidă legată și finisată cu pămînt galben. Hornul, sprijinit posterior pe bolta cuptorului și anterior pe două picioare din lemn, se prezintă sub forma unor paralelipiede suprapuse, în retragere, alcătuiind perimetral, marginal prichiciuri late. Jumătatea liberă a peretelui dinspre „dosar” va fi ocupată de un pat simplu cu picioare robuste și scînduri de legătură masive, încastrate în stilpi. Lavița lată, continuă, încheiată în pene și sprijinită pe picioare din lemn, ocolește pereții laterali.

Nu vor lipsi din piesele ce mobilează interiorul, masa și scaunele cu spătarul traforat, banca joasă și scaunul cu trei picioare, blidarul, lada de zestre.

Pereții spoiți cu var alb pun în valoare țesăturile din lînă care acoperă parțial pereții și grinda cu haine de sărbătoare, atîrnate deasupra patului.

Întreg spațiu va fi agrementat cu țesături policrome, piese tipice și de valoare din zona etnografică a Cîmpulungului, piese ce dovedesc și susțin bunul gust, imaginația și rafinamentul artei creatorului popular.

Pe lîngă menirea sa expozițional-muzeografică, casa valorificată *in situ* poate patronea și alte activități din sfera creației populare. Ne gîndim la ateliere improvizate de creație și desfășurare a meșterilor populari locali, sărbători folclorice, tîrguri populare de meșteșugari.

Spațiul generos din preajma construcției și accesul imediat la artera de circulație națională, pitorescul cadrului general, ar fi tot atîtea argumente pentru doza de interes ce ar suscita-o amenajarea acestui obiectiv.

<sup>4</sup> *Idem*, document din 12 oct. 1824, p. 102.